WYROK SĄDU PIERWSZEJ INSTANCJI (druga izba)

z dnia 12 grudnia 2007 r. *

W sprawie T-112/05

Akzo Nobel NV, z siedzibą w Arnhem (Niderlandy),

Akzo Nobel Nederland BV, z siedzibą w Arnhem,

Akzo Nobel Chemicals International BV, z siedzibą w Amersfoort (Niderlandy),

Akzo Nobel Chemicals BV, z siedzibą w Amersfoort,

Akzo Nobel Functional Chemicals BV, z siedzibą w Amersfoort, początkowo reprezentowane przez C. Swaaka oraz J. de Gou, a następnie przez adwokatów C. Swaaka, M. van der Woudego oraz M. Mollicę,

strona skarżąca

* Język postępowania: angielski.

przeciwko

Komisji Wspólnot Europejskich, reprezentowanej przez A. Whelana oraz F. Amata, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot stwierdzenie nieważności decyzji Komisji 2005/566/WE z dnia 9 grudnia 2004 r. w sprawie postępowania na podstawie art. 81 WE oraz art. 53 porozumienia o EOG (Sprawa COMP/E-2/37.533 — Chlorek cholinowy) (streszczenie decyzji w Dz.U. 2005, L 190, str. 22),

SĄD PIERWSZEJ INSTANCJI
WSPÓLNOT EUROPEJSKICH (druga izba),

w składzie: A.W.H. Meij, pełniący obowiązki prezesa, N.J. Forwood i S. Papasavvas, sędziowie,

sekretarz: C. Kantza, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 13 lutego 2007 r.,

wydaje następujący

Wyrok

Okoliczności poprzedzające powstanie sporu i zaskarżona decyzja

1 W decyzji 2005/566/WE z dnia 9 grudnia 2004 r. w sprawie postępowania na podstawie art. 81 WE i art. 53 porozumienia o EOG (Sprawa COMP/E-2/37.533 — Chlorek cholinowy) (streszczenie decyzji w Dz.U. 2005, L 190, str. 22) (zwanej dalej „decyzją") Komisja stwierdziła, że kilka przedsiębiorstw naruszyło art. 81 ust. 1 WE i art. 53 Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) poprzez udział w całym szeregu porozumień i uzgodnionych praktyk, które dotyczyły ustalania cen, podziału rynków i uzgodnionych działań względem konkurentów w sektorze chlorku cholinowego na Europejskim Obszarze Gospodarczym (art. 1 decyzji).

2 W odniesieniu do tego produktu Komisja zaznaczyła, że chlorek cholinowy należy do rozpuszczalnych w wodzie witamin grupy B-kompleks (witamina B 4). Jest on głównie wykorzystywany w przemyśle pasz zwierzęcych (drób i trzoda chlewna) jako dodatek do paszy. Jest on sprzedawany albo jako 70% roztwór wodny, albo jako sproszkowany preparat na suchym nośniku zbożowym lub na dwutlenku krzemu i którego zawartość wynosi 50–60%. Ta część chlorku cholinowego, która nie jest wykorzystywana jako dodatek do pasz dla zwierząt, jest poddawana procesowi rafinacji i uzyskuje się z niej produkt o wiele większej czystości (właściwość farmaceutyczna). Poza producentami rynek chlorku cholinowego obejmuje z jednej strony przetwórców, którzy kupują produkt od producentów w formie płynnej i przetwarzają go w celu uzyskania chlorku cholinowego na nośniku na rachunek producentów lub na własny rachunek, a z drugiej strony dystrybutorów.

3 Z motywu 3 decyzji wynika, że Komisja wszczęła dochodzenie w sektorze chlorku cholinowego na poziomie światowym po uzyskaniu w kwietniu 1999 r. wniosku od amerykańskiego producenta Bioproducts o zastosowanie łagodniejszych sankcji. Dochodzenie dotyczyło okresu od 1992 r. do końca 1998 r. W motywie 45 decyzji Komisja wskazuje, że kanadyjski producent Chinook nawiązał z nią kontakt już w dniu 25 listopada i w dniach 3 i 16 grudnia 1998 r. w sprawie porozumień, decyzji i uzgodnionych praktyk (zwanych dalej „kartelem"), ale w owym czasie nie wszczęła ona dochodzenia.

4 Jeśli chodzi o EOG, to zgodnie z brzmieniem motywu 64 decyzji sporny kartel został wprawdzie wdrożony na dwóch różnych poziomach, lecz ściśle ze sobą związanych: na poziomie światowym i na poziomie europejskim. Na poziomie światowym producenci Bioproducts (Stany Zjednoczone), Chinook (Kanada), Chinook Group Ltd (Kanada), DuCoa (Stany Zjednoczone), BASF AG (Niemcy), UCB SA (Belgia) oraz skarżące, pięć spółek z grupy Akzo Nobel (Niderlandy), bezpośrednio lub pośrednio uczestniczyli w działalności sprzecznej z regułami konkurencji pomiędzy czerwcem 1992 r. a kwietniem 1994 r. Działalność ta miała głównie na celu podniesienie cen na poziomie światowym, zwłaszcza na Europejskim Obszarze Gospodarczym oraz kontrolę przetwórców, zwłaszcza na terytorium EOG, tak aby odsunąć zagrożenie z ich strony dla uzgodnionych podwyżek, a także podział rynków światowych poprzez wycofanie się producentów północnoamerykańskich z rynku europejskiego w zamian za wycofanie się producentów europejskich z rynku północnoamerykańskiego. Komisja wskazuje na dziewięć spotkań w ramach kartelu na poziomie światowym w okresie od czerwca 1992 r. (w Meksyku, Meksyk) do kwietnia 1994 r. (w Johor Bahru, Malezja). Najważniejszym spotkaniem miało być spotkanie, które odbyło się w Ludwigshafen (Niemcy) w listopadzie 1992 r.

5 Jedynie producenci europejscy (BASF, UCB i skarżące) uczestniczyli w spotkaniach mających na celu wdrożenie kartelu na poziomie europejskim, który trwał od marca 1994 r. do października 1998 r. Komisja wskazuje na piętnaście spotkań w ramach tego kartelu w okresie od marca 1994 r. (w Schoten, Belgia) do października 1998 r. (w Brukseli, Belgia lub w Akwizgranie, Niemcy). Zgodnie z motywem 65 decyzji spotkania te służyły kontynuacji porozumienia zawartego na poziomie światowym.

Ich celem były regularne podwyżki cen na całym Europejskim Obszarze Gospodarczym oraz podział rynków oraz klientów, a także kontrola przetwórców w Europie, aby utrzymać ceny na wysokim poziomie.

6 Według oceny Komisji wszystkie uzgodnienia na poziomie światowym i europejskim są częścią — jeśli chodzi o EOG — ogólnego planu określającego wytyczne działań członków kartelu i ograniczającego ich indywidualne zachowanie handlowe służące osiągnięciu jednakowego celu antykonkurencyjnego, to jest zakłócenia normalnych warunków konkurencji na Europejskim Obszarze Gospodarczym. Dlatego — zdaniem Komisji — należy uznać uzgodnienia zawarte na poziomie światowym i europejskim jako złożone, jednolite i ciągłe naruszenie na terytorium EOG, w którym producenci północnoamerykańscy wzięli udział przez pewien okres czasu, a producenci europejscy przez cały sporny okres.

7 Jeśli chodzi o określenie adresatów decyzji, Komisja zaznaczyła w motywie 166, że skarżące, BASF, Bioproducts, Chinook, DuCoa i UCB powinny ponieść odpowiedzialność za naruszenie. Natomiast decyzja nie była skierowana do Ertisa, hiszpańskiej spółki posiadającej 50% udział w rynku hiszpańskim, ponieważ Komisja uznała w motywie 178 decyzji, że dowody były ogólnie niewystarczające do obciążenia jej odpowiedzialnością za zarzucane fakty.

8 W art. 3 decyzji Komisja nakazała przedsiębiorstwom, aby niezwłocznie zaprzestały naruszeń, o których mowa w art. 1 decyzji, o ile jeszcze tego nie uczyniły, oraz aby powstrzymały się również od powtórzenia jakiegokolwiek czynu lub zachowania, takiego jak naruszenie stwierdzone w niniejszym przypadku, oraz od jakiegokolwiek czynu lub zachowania mającego taki sam lub podobny przedmiot bądź skutek.

9 Jeśli chodzi o nałożenie grzywien, Komisja uznała, że producenci północnoamerykańscy (Bioproducts, Chinook i DuCoa) zakończyli swój udział w naruszeniu najpóźniej w dniu 20 kwietnia 1994 r., po spotkaniu w Johor Bahru (zob. pkt 4 powyżej). Zgodnie z motywem 165 decyzji Komisja nie dysponowała dowodami wskazującymi na inne spotkania lub kontakty, w których mieliby uczestniczyć producenci północnoamerykańscy lub na których mieliby oni ustalić ceny na Europejskim Obszarze Gospodarczym lub potwierdzić swoje pierwotne zobowiązanie do nieeksportowania do Europy. Biorąc pod uwagę, że pierwszy akt Komisji w odniesieniu do tego naruszenia miał miejsce w dniu 26 maja 1999 r., to jest ponad pięć lat po zakończeniu udziału producentów północnoamerykańskich, Komisja nie nałożyła żadnej grzywny na tych producentów zgodnie z art. 1 rozporządzenia Rady (EWG) nr 2988/74 z dnia 26 listopada 1974 r. dotyczącego okresów przedawnień w postępowaniach i wykonywaniu sankcji zgodnie z regułami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej dotyczącymi transportu i konkurencji (Dz.U. L 319, str. 1) oraz art. 25 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81[WE] i 82 [WE] (Dz.U. 2003, L 1, str. 1).

10 Natomiast udział europejskich producentów trwał aż do dnia 30 września 1998 r. W konsekwencji Komisja nałożyła na nich grzywny w całkowitej kwocie 66,34 mln EUR.

11 Natomiast, jeśli chodzi konkretnie o grupę Akzo Nobel, Komisja postanowiła skierować decyzję solidarnie do Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Functional Chemicals BV, Akzo Nobel Chemicals BV, Akzo Nobel Chemicals International BV i Akzo Nobel Nederland BV. Trzy ostatnie spółki lub jej poprzednicy prawni mieli bezpośrednio uczestniczyć w naruszeniu. Akzo Nobel Functional Chemicals utworzona została jako spółka zależna Akzo Nobel Chemicals w czerwcu 1999 r., gdy ta ostatnia stała się spółką holdingową. Dlatego Komisja uznała, że Akzo Nobel Functional Chemicals była następcą prawnym w zakresie większej części działalności w sektorze chlorku cholinowego, którą wcześniej wykonywała jej spółka dominująca, i z tego względu także musiała być adresatem decyzji.

12 Jeśli chodzi o Akzo Nobel, to tworzyła ona jedną jednostkę gospodarczą wraz z innymi osobami prawnymi z grupy Akzo Nobel, które były adresatami decyzji. Była to jednostka gospodarcza, która odpowiadała za produkcję chlorku cholinowego na Europejskim Obszarze Gospodarczym i która uczestniczyła w kartelu. Inaczej mogło być tylko wtedy, gdyby w tym okresie poszczególne spółki zależne mogły prowadzić niezależną politykę i gdyby rzeczywiście to robiły. Tymczasem Akzo Nobel nie tylko nie była żadną strukturą inwestycyjną, lecz stanowiła ogólne centrum grupy Akzo Nobel, które koordynowało główną działalność związaną z ogólną strategią grupy, finansami, kwestiami prawnymi i zasobami ludzkimi. Dzięki tym funkcjom Akzo Nobel rzeczywiście wywierała decydujący wpływ na politykę handlową swoich spółek zależnych, w których kapitale bez wyjątku miała pośrednio lub bezpośrednio 100% udziałów. Komisja stwierdziła więc brak autonomii handlowej spółek zależnych Akzo Nobel i skierowała do niej decyzję, pomimo że nie uczestniczyła ona indywidualnie w kartelu (motyw 172 decyzji).

13 Brak autonomii handlowej spółek operacyjnych lub jednostek biznesowych grupy Akzo Nobel został także wykazany za pomocą dokumentów przedstawionych przez Akzo Nobel w toku postępowania administracyjnego zatytułowanych „Schemat kompetencji". Ze wspomnianych dokumentów wynikało, że cele grupy, a także wytyczne dotyczące strategii jednostek biznesowych były określane przez radę administracyjną Akzo Nobel. Te strategie nie mogły uzyskać aprobaty, jeśli nie zgadzały się ze strategicznym planem grupy. Ponadto o konfiguracji portfela w ramach planu strategicznego decydowała także rada administracyjna Akzo Nobel, natomiast plan operacyjny każdej jednostki biznesowej musiał zgadzać się z wytycznymi i celami grupy określonymi przez wspomnianą radę administracyjną. Wreszcie, jeśli chodzi o inwestycje przekraczające 2,5 mln EUR, to w zależności od ich konsekwencji finansowych wymagały one zgody „Board Commitee", „Full Board of Management" lub „Supervisory Board" Akzo Nobel. Rada administracyjna decydowała także o wypłacie zysków i dywidend oraz nominacjach, wynagrodzeniach i zwolnieniach (motyw 173 decyzji).

14 Akzo Nobel Chemicals SpA była adresatem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, ponieważ istniało podejrzenie co do jej udziału w niezgodnej z prawem działalności na hiszpańskim rynku chlorku cholinowego. Nie była ona jednak adresatem decyzji, ponieważ Komisja uznała, że zebrany materiał dowodowy był niewystarczający do stwierdzenia jej odpowiedzialności (motyw 176 decyzji).

15 Kwota grzywien została ustalona przez Komisję na podstawie wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS (Dz.U. 1998, C 9, str. 3) oraz komunikatu dotyczącego nienakładania grzywien lub obniżania ich kwoty w sprawach dotyczących karteli (Dz.U. 1996, C 207, str. 4).

16 Komisja oznajmiła, że przy określeniu kwoty wyjściowej grzywny w różny sposób potraktuje spółki w celu uwzględnienia różnic pod względem ich rzeczywistych gospodarczych zdolności zaszkodzenia konkurencji. W ten sposób biorąc pod uwagę, że naruszenie zostało zapoczątkowane na poziomie światowym, w którym uczestniczyły spółki północnoamerykańskie, które w szczególności zgodziły się na wycofanie się z rynku europejskiego, Komisja uznała, że należało oprzeć się na udziałach w rynku światowym przedsiębiorstw biorących udział w naruszeniu w celu określenia ich odpowiedniej wagi (motywy 200 i 2001 decyzji).

17 Zatem na podstawie udziałów w rynku światowym w 1997 r. Komisja zakwalifikowała skarżące do trzeciej kategorii z 12% udziałem w rynku. W celu zapewnienia wystarczającego skutku odstraszającego i mając na uwadze obrót uzyskany przez Akzo Nobel w 2003 r. (13 miliardów EUR), Komisja pomnożyła kwotę wyjściową przez 1.5.

18 Następnie Komisja powiększyła kwotę wyjściową o 10% za każdy pełny rok naruszenia i o 5% za każdy dodatkowy okres sześciu miesięcy lub dłuższy niż 6 miesięcy, lecz krótszy od roku. Ponieważ naruszenie trwało przynajmniej pięć lat i jedenaście miesięcy (od dnia 13 października 1992 r. do dnia 30 września 1998 r.), Komisja zwiększyła kwotę wyjściową o 55%. W ten sposób kwota podstawowa grzywny nałożonej solidarnie na skarżące została ustalona na poziomie 29,99 mln EUR.

19 Jeśli chodzi o zastosowanie komunikatu dotyczącego nienakładania grzywien lub obniżania ich kwoty w sprawach dotyczących karteli w odniesieniu do skarżących, Komisja podkreśliła znaczenie dobrowolnego wskazania w dniu 8 stycznia 2002 r. na pięć spotkań na poziomie europejskim. Zgodnie z motywem 233 decyzji Komisja mogła w ten sposób sporządzić dowód dotyczący zakresu i czasu trwania naruszenia na poziomie europejskim. Ponadto skarżące nie zakwestionowały prawdziwości okoliczności faktycznych uwzględnionych przez Komisję. Komisja uznała więc, że skarżące mogły skorzystać z 30% obniżki kwoty grzywny, która w przeciwnym razie zostałaby na nie nałożona (motywy 233–236 decyzji).

20 W wyniku tego postępowania grzywna nałożona na skarżące została ustalona w wysokości 20,99 mln EUR.

Postępowanie i żądania stron

21 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 2 marca 2005 r. skarżące wniosły niniejszą skargę.

22 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 25 lutego (zarejestrowanym pod numerem T-111/05) i w dniu 1 marca 2005 r. (zarejestrowanym pod numerem T-101/05) UCB i BASF, które także były adresatami decyzji, złożyły skargę na tę decyzję.

23 Postanowieniem z dnia 7 września 2006 r. prezes drugiej izby Sądu po wysłuchaniu stron zarządził połączenie spraw T-101/05, T-111/05 oraz niniejszej sprawy do łącznego rozpoznania w procedurze pisemnej i do wydania wyroku zgodnie z art. 50 regulaminu Sądu.

24 Na podstawie sprawozdania sędziego Sąd postanowił otworzyć postępowanie ustne i w ramach środków organizacji postępowania zadał stronom pytania na piśmie.

25 Po wysłuchaniu stron na rozprawie w tej kwestii Sąd postanowił w wyroku w sprawach T-101/05 i T-111/05 rozłączyć niniejszą sprawę i sprawy T-101/05 oraz T-111/05 w celu wydania wyroku zgodnie z art. 50 regulaminu Sądu.

26 Strony wnoszą do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności decyzji;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

27 Komisja wnosi do Sądu o:

— odrzucenie skargi jako niedopuszczalnej lub oddalenie jej jako oczywiście bezzasadnej w odniesieniu do Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Chemicals;

— oddalenie skargi w pozostałej części;

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

Co do prawa

28 Skarżące wysuwają trzy zarzuty oparte po pierwsze na błędnym przypisaniu solidarnej odpowiedzialności Akzo Nobel, po drugie na naruszeniu art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 w zakresie, w jakim kwota grzywny przekracza 10% obrotu Akzo Nobel Functional Chemicals uzyskanego w 2003 r. i po trzecie na naruszeniu obowiązku uzasadnienia w związku z przypisaniem odpowiedzialności solidarnej Akzo Nobel.

1. *W przedmiocie dopuszczalności skargi w przypadku Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Chemicals*

Argumenty stron

29 Zdaniem Komisji skarga, którą należy interpretować jako pięć indywidualnych skarg, nie zawiera zarzutów, które mogłyby uzasadnić stwierdzenie nieważności decyzji

lub obniżenie kwoty grzywny w stosunku do Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Chemicals. Nie jest ona zatem zgodna z art. 21 statutu Trybunału ani z art. 44 regulaminu Sądu w przypadku tych trzech skarżących. W każdym razie skarga powinna zostać oddalona w przypadku tych skarżących jako oczywiście pozbawiona wszelkiego uzasadnienia.

30 Skarżące twierdzą, że skarga jest dopuszczalna w odniesieniu do Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Chemicals. Podkreślają one, że skarga spełnia wymogi art. 21 statutu Trybunału i art. 44 regulaminu Sądu, oraz podnoszą, że możliwość stwierdzenia nieważności decyzji uzasadnia interes prawny.

Ocena Sądu

31 Na wstępie należy wskazać, że zważywszy, iż chodzi o jedną i tę samą skargę, która jest dopuszczalna w przypadku Akzo Nobel i Akzo Nobel Functional Chemicals, nie należy analizować zarzutu podniesionego przez Komisję (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 24 marca 1993 r. w sprawie C-313/90 CIRFS i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-1125, pkt 30 i 31).

32 W tym względzie argument wysunięty na rozprawie przez Komisję, według której ocena zawarta w poprzednim punkcie ma zastosowanie jedynie do przypadków, w których ze stwierdzenia nieważności korzysta każda osoba bez względu na to, czy wniosła ona skargę, nie wystarcza do tego, by analizę spornego zarzutu uznać za konieczną. Wprawdzie ze stwierdzenia nieważności decyzji nakładającej grzywny na wiele jednostek na mocy art. 81 WE nie powinny korzystać te jednostki, które nie wniosły skargi (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 14 września 1999 r. w sprawie C-310/97 P Komisja przeciwko AssiDomän Kraft Products i in., Rec. str. I-5363,

pkt 63) lub których skarga jest niedopuszczalna, jednak Komisja nie wyjaśniła, w jaki sposób Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Chemicals mogłyby skorzystać z ewentualnego stwierdzenia nieważności decyzji w oparciu o podstawy wymienione w pkt 30 powyżej. Nawet sama Komisja podnosi w duplice, że w świetle zarzutów podniesionych w skardze ewentualne stwierdzenie nieważności mogłoby dotyczyć jedynie odpowiedzialności spółki stojącej na szczycie grupy lub kwoty grzywny nałożonej na Akzo Nobel Functional Chemicals. Ponadto nawet jeśli założymy, że skarga Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Chemicals nie jest dopuszczalna, Sąd powinien przynajmniej zbadać skargę w całości. W tych warunkach względy ekonomii postępowania uzasadniają niezbadanie zarzutu niedopuszczalności podniesionego przez Komisję.

2. *Co do istoty*

W przedmiocie pierwszego zarzutu opartego na błędnym przypisaniu odpowiedzialności solidarnej Akzo Nobel

Argumenty stron

33 Skarżące są zdania, że Komisja popełniła błąd co do prawa, nakładając grzywnę solidarnie na Akzo Nobel, spółkę stojącą na szczycie grupy posiadającą bezpośrednio lub pośrednio 100% kapitału swoich spółek zależnych. Przedstawiają one w następujący sposób strukturę organizacyjną i prawną grupy Akzo Nobel. Struktura organizacyjna składa się z głównego centrum (Akzo Nobel NV), z jednostek biznesowych i podjednostek biznesowych. Działalność grupy jest zorganizowana w ten sposób, że jedna jednostka lub podjednostka biznesowa prowadzi działalność wykonywaną przez kilka spółek zależnych Akzo Nobel, np. podjednostka działająca w zakresie metyloaminy i chlorku cholinowego obejmuje działalność wykonywaną przez kilka

spółek zależnych Akzo Nobel. Struktura prawna obejmuje Akzo Nobel jako spółkę stojącą na szczycie grupy oraz ponad 1000 jednostek prawnych, w których kapitale posiada ona bezpośrednio lub pośrednio 100% udziałów. Te jednostki prawne należy uznać za właścicieli portfela, którzy wykonują działalność handlową zarządzaną przez jednostki i podjednostki biznesowe. W niniejszym przypadku Akzo Nobel Chemicals International, Akzo Nobel Chemicals i Akzo Nobel Functional Chemicals są właścicielami w szczególności obszaru działalności wykonywanej przez podjednostkę biznesową działającą w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego. Wynika z tego, że struktura organizacyjna i struktura prawna grupy Akzo Nobel są równoległe.

34 Według skarżących ta grupa składa się zatem z punktu widzenia organizacyjnego z dwóch poziomów: ogólnego centrum odpowiedzialnego za sprawy strategiczne (główne inwestycje, finanse, kwestie prawne, zasoby ludzkie) oraz z 20 jednostek biznesowych na bezpośrednio niższym poziomie. Każda jednostka ma swojego dyrektora generalnego, zespół kierowniczy i dział utrzymania obiektów oraz osoby odpowiedzialne za zarządzanie operacyjne. Jeśli dyrekcja jednostki biznesowej przestrzega celów finansowych grupy ustalonych i zatwierdzonych przez Akzo Nobel, to jest ona całkowicie niezależna i wiążą ją jedynie „business principles" (główne zasady biznesu takie jak duch przedsiębiorczości, uczciwość, odpowiedzialność społeczna etc.) oraz „corporate directives" (wytyczne przedsiębiorstwa w zakresie kwestii prawnych, podatkowych, zasobów ludzkich, zdrowia, bezpieczeństwa i ochrony środowiska etc.), które mają zastosowanie w całej grupie Akzo Nobel. Każda jednostka jest podzielona na podjednostki wyposażone w organy kierownicze. W niniejszym przypadku działalność handlowa w dziedzinie chlorku cholinowego była wykonywana przez Akzo Nobel Chemicals, Akzo Nobel Functional Chemicals i Akzo Nobel Chemicals SpA.

35 Według skarżących jednostki i podjednostki biznesowe odpowiedzialne za daną dziedzinę działalności określają w sposób niezależny w stosunku do Akzo Nobel politykę, strategię i operacje handlowe. Jednak nie oznacza to, że te jednostki lub podjednostki mają takie same uprawnienia decyzyjne w odniesieniu do spółek zależnych. Nie można bowiem uznać, że każda jednostka i podjednostka biznesowa określa politykę handlową różnych spółek zależnych.

36 Zgodnie z analizą orzecznictwa dokonaną przez Akzo Nobel, aby spółka dominująca mogła ponosić odpowiedzialność za działania spółki zależnej, musi ona mieć decydujący wpływ na politykę handlową sensu stricto tej ostatniej. Komisja musi zatem udowodnić w pierwszej kolejności możliwość wykonywania takich uprawnień kierowniczych nad spółką zależną, które pozbawiają jej wszelkiej autonomii w działaniach handlowych, a w drugiej kolejności, że takie uprawnienia rzeczywiście wykonywała.

37 Jednak skarżące wskazują, że z orzecznictwa wynika, iż można domniemywać, że spółka zależna, w której kapitale spółka dominująca ma 100% udziałów, stosowała wytyczne, które zostały udzielone przez spółkę dominującą. W tych warunkach, aby Komisja była zobowiązana uznać w takim przypadku jedynie odpowiedzialność spółki zależnej, musiałaby ona w dużej mierze sama określać swoją politykę handlową. Jeśliby ta okoliczność została wykazana, ponownie Komisja musiałaby udowodnić, że spółka dominująca rzeczywiście wywierała decydujący wpływ w konkretnym przypadku. Wynika z tego, że organizacja złożona z jednostek, taka jak w przypadku grupy Akzo Nobel, sama nie wystarcza, aby uznać, iż dowód na okoliczność rzeczywistego udziału spółki dominującej jest niepotrzebny. Ponadto Akzo Nobel podnosi, że Komisja w ramach swojej praktyki decyzyjnej, a także sądy wspólnotowe zawsze wykorzystują okoliczności faktyczne w celu wsparcia takiego domniemania.

38 Zdaniem skarżących spółki zależne Akzo Nobel określają politykę handlową w znacznej mierze same, ponieważ każda z nich posiada własny organ decyzyjny. Ponieważ Akzo Nobel nie wykonuje żadnej działalności handlowej, nie produkuje, ani też nie zajmuje się dystrybucją żadnego produktu, nie ma takiej władzy dyskrecjonalnej nad nimi, która pozbawiałaby ich wszelkiej rzeczywistej autonomii w określaniu ich działań na rynku. Akzo Nobel określa po prostu ogólną strategię makroekonomiczną grupy i nie dąży do odgrywania roli przy podejmowaniu wyłącznie handlowych decyzji. Decyzje dotyczące cen sprzedaży i ich podwyżek są zasadniczo podejmowane przez dyrektorów ds. marketingu i dyrektorów odpowiedzialnych za dany produkt w ramach każdej spółki zależnej. Akzo Nobel zajmuje się wyłącznie głównymi kwestiami strategicznymi (finanse, kwestie prawne, reguły i polityka w dziedzinie zdrowia, bezpieczeństwo i ochrony środowiska etc.), co wyłącza kwestie

związane z polityką handlową. W ten sposób odpowiedzialność za politykę handlową ponoszą jednostki i podjednostki biznesowe, do których należą wszystkie operacyjne spółki zależne grupy.

39 Skarżące wskazują, że wewnętrzne międzynarodowe czasopismo wydawane przez Akzo Nobel podkreśla szczególnie drobiazgową strukturę spółek zależnych. Tymczasem taka struktura byłaby niepotrzebna, jeśli polityka handlowa byłaby określana przez radę administracyjną Akzo Nobel. Jednak żadna spółka dominująca posiadająca wszystkie udziały w kapitale swojej spółki zależnej nie pozwoliłaby na działanie bez żadnej kontroli. W ten sposób Akzo Nobel określa politykę i reguły w dziedzinie zdrowia, bezpieczeństwa, ochrony środowiska, identyfikacji spółki i umów zbiorowych, których muszą się trzymać spółki zależne. Natomiast ten rodzaj kontroli nie może być przyrównany do kontroli polityki handlowej sensu stricto.

40 Uważają one także, że każda ze spółek zależnych uczestniczących w niniejszym postępowaniu ma własną radę administracyjną, a polityka handlowa (ustalanie cen, dystrybucja) są określane na poziomie jednostek i podjednostek biznesowych odpowiedzialnych za określone produkty. Obrót uzyskany w sektorze chlorku cholinowego figuruje na rachunkach Akzo Nobel Chemicals, Akzo Nobel Functional Chemicals i Akzo Nobel Chemicals SpA.

41 Skarżące podkreślają, że głównym zadaniem dyrektora ds. marketingu chlorku cholinowego było, zgodnie z opisem jego stanowiska, sporządzenie projektu planu sprzedaży określającego ilości, ceny i gamę produktów oraz strategię marketingową. Brak dowodów, które wspierałyby wszystkie zarzucane fakty, nie może pomniejszać wartości materiału przedstawionego przez Akzo Nobel, biorąc zwłaszcza pod uwagę, że przedstawiła ona liczne dowody w toku postępowania administracyjnego.

42 Ponieważ sporne domniemanie zostało obalone na podstawie powyższych rozważań, skarżące są zdania, że teza Komisji byłaby prawidłowa, gdyby Akzo Nobel udzielała wytycznych co do ustalania cen i podziału rynku chlorku cholinowego. Tymczasem spółka dominująca złożona z ponad 1000 jednostek prawnych nie może faktycznie udzielać wytycznych nawet jednej spółce zależnej w dziedzinie polityki cenowej lub zachowania handlowego. Komisja nie udowodniła, że Akzo Nobel wiedziała o naruszeniu ani że wzięła w nim bezpośrednio udział, ani też, że udzielała swoim spółkom zależnym wytycznych, aby takie naruszenie popełniły. Okoliczności, na których opiera się decyzja w celu przypisania solidarnie odpowiedzialności Akzo Nobel za naruszenie, nie dotyczą polityki handlowej sensu stricto spółek zależnych. Zważywszy, że skarżące wykazały, że podjednostki działające w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego miały przynajmniej dużą autonomię handlową, Komisja powinna była udowodnić, że Akzo Nobel wywierała decydujący wpływ na politykę handlową skarżących lub na podjednostki biznesowe działające w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego. Tymczasem Komisja nie spełniła tego obowiązku, ponieważ Akzo Nobel nie miała żadnego powodu, aby wywierać taki wpływ.

43 Skarżące są zdania, że w tych okolicznościach nie jest w tym przypadku istotne poszukiwanie osoby fizycznej lub prawnej, która powołuje wiceprezesów grupy, dyrektorów i inne osoby z jednostki działającej w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego, której muszą oni zdawać sprawozdanie. Najważniejszą kwestią jest określenie, czy Akzo Nobel wywierała decydujący wpływ na politykę handlową spółek zależnych lub tej podjednostki biznesowej. Można nawet podnosić, że podjednostka działająca w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego powinna być adresatem decyzji.

44 Skarżące zwracają uwagę, że jeśli wszystkie jednostki prawne z sektora chlorku cholinowego należałoby uważać za jedną jednostkę gospodarczą, nie byłoby powodu, aby Akzo Nobel Chemicals została wyłączona z kręgu adresatów decyzji jedynie na tej podstawie, że Komisja nie miała wystarczających dowodów, aby wykazać jej odpowiedzialność. Ponadto to wyłączenie stałoby w sprzeczności z twierdzeniem Komisji, że Akzo Nobel stanowi jedyną więź, jaka istnieje pomiędzy produkcją chlorku cholinowego we Włoszech i w Niderlandach.

45 Skarżące podkreślają, że Akzo Nobel nigdy nie przedstawiła się jako jedyny partner do rozmów z Komisją w toku postępowania administracyjnego. Ponadto każda ze skarżących udzieliła oddzielnego pełnomocnictwa reprezentującym je adwokatom.

46 Mając na względzie powyższe rozważania i biorąc pod uwagę, że z wyjątkiem posiadania całego kapitału, okoliczności, na których oparła się Komisja, są pozbawione znaczenia lub błędne, Akzo Nobel jest zdania, że obaliła domniemanie dotyczące odpowiedzialności spółki stojącej na szczycie grupy. Ponieważ Komisja nie przedstawiła żadnego dowodu na okoliczność wywierania decydującego wpływu przez Akzo Nobel na politykę handlową swoich spółek zależnych, niniejszy zarzut należ uwzględnić.

47 Komisja podkreśla, że zgodnie z orzecznictwem można domniemywać, że spółka dominująca wywiera decydujący wpływ na swoją spółkę zależną, jeśli zachowanie tej ostatniej jest zasadniczo podporządkowane wytycznym, które kieruje do niej spółka dominująca, tzn. gdy spółka dominująca określa główne kierunki strategii i operacji handlowych spółki zależnej. Orzecznictwo nie uzależnia możliwości skierowania przez Komisję do spółki dominującej decyzji nakładającej grzywnę od udzielania przez nią wytycznych spółce zależnej co do popełnienia naruszenia. Wystarczy, aby spółka dominująca wywierała decydujący wpływ na ogólną politykę handlową swoich spółek zależnych w celu uznania jej solidarnej odpowiedzialności, natomiast Komisja nie ma obowiązku udowodnić, że spółka dominująca wiedziała o naruszeniu lub że bezpośrednio w nim uczestniczyła.

48 Według Komisji z orzecznictwa wynika, że aby obalić to domniemanie, należy udowodnić, że albo spółka dominująca nie miała możliwości wywierania decydującego wpływu na politykę handlową spółki zależnej, albo że spółka zależna była rzeczywiście niezależna. W konsekwencji należy wykazać, opierając się na dostatecznych dowodach, że spółka dominująca nie miała możliwości lub faktycznie nie

wywierała decydującego wpływu na główne kierunki strategii i operacje handlowe swojej spółki zależnej, pomimo że była w posiadaniu 100% kapitału tej spółki. Natomiast nie wystarczy wykazać, że spółka zależna wykonywała swoją działalność w dużej mierze sama i że miała własną radę administracyjną. W niniejszym przypadku i tak nie został przedstawiony dowód na tę okoliczność.

49 Komisja uważa, że nie jest uzasadnione twierdzenie skarżących, że obaliły one domniemanie obciążające Akzo Nobel dzięki dokumentom dostarczonym w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów i że nie mogą one podważać zgodności z prawem decyzji na podstawie dokumentów, które nie zostały przedstawione w toku postępowania administracyjnego.

50 Jej zdaniem dowody dostarczone przez skarżące nie mogą w żadnym wypadku być wystarczające do obalenia domniemania obciążającego Akzo Nobel. Skarżące nie wskazały jednostek prawnych, które powołują wiceprezesów grupy, dyrektorów jednostek biznesowych ani osób lub jednostek, od których zależą wspomniani wiceprezesi. Komisja jest zatem zdania, że można rozsądnie przyjąć, iż wiceprezesi grupy są powoływani przez Akzo Nobel, której muszą składać sprawozdanie z zarządzania.

51 Według Komisji skarżące wskazują w swojej skardze, że polityka handlowa spółek zależnych nie jest przez nie określana, lecz przez jednostki i podjednostki biznesowe, a dyrekcja Akzo Nobel ponosi odpowiedzialność za koordynację i kierunek. Fakt posiadania przez skarżące spółki zależne rady administracyjnej niekoniecznie oznacza, że zupełnie niezależnie podejmują one podstawowe decyzje handlowe dotyczące produkcji i sprzedaży chlorku cholinowego. Ich przynależność do podjednostki biznesowej działającej w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego, która jest wyposażona w organy kierownicze, wskazuje, że jest inaczej. Mając na względzie twierdzenie skarżących, że dyrekcja każdej podjednostki biznesowej przedstawia sprawozdanie dyrekcji jednostki biznesowej, Komisja domniemywa, że dyrekcja każdej jednostki biznesowej powinna z kolei składać sprawozdanie dyrekcji Akzo Nobel. Właśnie to zobowiązanie uzasadnia uznanie Akzo Nobel za „jednostkę gospodarczą". Nawet jeśliby przyjąć, że dyrektor ds. marketingu podjednostki biznesowej

działającej w dziedzinie chlorku cholinowego zupełnie niezależnie ustala ceny produktów, potwierdza to brak autonomii spółek zależnych grupy i nie wyklucza decydującego wpływu Akzo Nobel.

52 Ponadto Komisja uważa, że argument skarżących, że powinna była ona kierować decyzję do podjednostki biznesowej działającej w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego, należy odrzucić, ponieważ ta podjednostka nie stanowi jednostki prawnej, a jedynymi jednostkami prawnymi są spółki zależne należące do grupy koordynowanej przez Akzo Nobel. Te jednostki prawne nie mogą być zwolnione z odpowiedzialności tylko z tego powodu, że pod względem struktury składają się z jednostek pozbawionych osobowości prawnej. Ponadto Akzo Nobel jako jedyny udziałowiec spółek z samej definicji może kontrolować główny kierunek ich działania.

53 Zdaniem Komisji dokumenty dostarczone przez skarżące zwyczajnie dowodzą, że bieżące decyzje handlowe dotyczące chlorku cholinowego są podejmowane przez członków zespołu kierowniczego podjednostki biznesowej działającej w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego, ale nie wskazują osób, które powołują i zatrudniają tych członków. Skarżące nie obaliły zatem domniemania dotyczącego odpowiedzialności Akzo Nobel.

54 Komisja twierdzi, że w każdym razie odpowiedzialność Akzo Nobel jest uzasadniona w oparciu o inne okoliczności niż domniemanie związane z posiadaniem 100% kapitału w spółkach zależnych. Wykazano bowiem na podstawie schematu kompetencji, że do każdego projektu jednostki biznesowej wymagającego inwestycji potrzebna jest zgoda „Board Committee", rady administracyjnej lub „Supervisory Board" Akzo Nobel w zależności od wielkości danej inwestycji. Rola odgrywana przez Akzo Nobel w powoływaniu dyrektorów każdej jednostki biznesowej oraz jej zadania administracyjne dowodzą, że działa ona jako jedna jednostka gospodarcza wraz z jednostkami biznesowymi. Niezależność handlowa nie tylko nie istnieje w przypadku decyzji

o drugorzędnym znaczeniu (jak codzienna sprzedaż), ale także decyzji o większym znaczeniu jak powołanie dyrektorów, określanie celów handlowych i wybór inwestycji. Tymczasem Akzo Nobel jest jednostką, której zadaniem jest decydowanie o tych sprawach.

55 W opinii Komisji okoliczność, że Akzo Nobel, Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Chemicals nie wykonują żadnej działalności handlowej, potwierdza także wniosek, że żadnej z tych jednostek prawnych nie można uważać za niezależnego aktora gospodarczego.

56 Komisja utrzymuje, że Akzo Nobel stanowi oprócz tego jedyną więź pomiędzy działalnością w sektorze chlorku cholinowego we Włoszech i w Niderlandach. To twierdzenie nie jest w żaden sposób sprzeczne z wykluczeniem Akzo Nobel Chemicals SpA z kręgu adresatów decyzji. Komisja nie ma bowiem dowodów świadczących o udziale tej jednostki w naruszeniu. Ponadto ta ostatnia nie jest spółką zarządzającą, która odpowiada za zachowanie jednostek bezpośrednio biorących udział w tym naruszeniu. W każdym razie Komisja nie jest zobowiązana przypisywać odpowiedzialności wszystkim jednostkom prawnym, które razem tworzą przedsiębiorstwo. Wspólna reprezentacja skarżących stanowi także okoliczność przemawiającą za analizą Komisji.

Ocena Sądu

— Uwagi wstępne w przedmiocie przypisania spółce dominującej zachowania spółki zależnej stanowiącego naruszenie

57 Należy na wstępie przypomnieć, że pojęcie przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 WE obejmuje jednostki gospodarcze, z których każda ma jednolitą

organizację obejmującą elementy osobowe, materialne i niematerialne, służącą do trwałego dążenia do osiągnięcia określonego celu gospodarczego i mogącą uczestniczyć w popełnieniu naruszenia opisanego w tym przepisie (zob. wyrok Sądu z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-9/99 HFB i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-1487, pkt 54 oraz przywołane tam orzecznictwo).

58 Komisja jest upoważniona do skierowania decyzji nakładającej grzywny na spółkę dominującą w ramach grupy spółek nie ze względu na relację istniejącą pomiędzy spółką dominującą i jej spółką zależną związaną z namową i naruszeniem, ani tym bardziej ze względu na udział spółki dominującej w naruszeniu, ale ze względu na to, że stanowią one jedno przedsiębiorstwo w opisanym powyżej rozumieniu. Należy bowiem przypomnieć, że wspólnotowe prawo konkurencji uznaje, że różne spółki należące do tej samej grupy stanowią jednostkę gospodarczą, a tym samym przedsiębiorstwo w rozumieniu przepisów art. 81 WE i 82 WE, jeśli te spółki nie określają niezależnie swojego zachowania na rynku (wyrok Sądu z dnia 30 września 2003 r. w sprawie T-203/01, Rec. str. II-4071, pkt 290).

59 Należy także wskazać, że w celu stosowania i wykonania decyzji Komisji w dziedzinie prawa konkurencji jako adresata należy określić jednostkę posiadającą osobowość prawną (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 20 kwietnia 1999 r. w sprawach połączonych od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 i T-335/94 Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. str. II-931, pkt 978, zwany dalej „wyrokiem w sprawie PVC II").

60 W szczególnym przypadku, w którym spółka dominująca posiada 100% kapitału swojej spółki zależnej, będącej sprawcą naruszenia, istnieje zwykłe domniemanie, że ta spółka dominująca wywiera decydujący wpływ na zachowanie swojej spółki zależnej (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 25 października 1983 r. w sprawie 107/82 AEG przeciwko Komisji, Rec. str. 3151, pkt 50 oraz wyrok w sprawie PVC II, pkt 59 powyżej, pkt 961 i 984) i że stanowią one zatem jedno przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE (wyrok Sądu z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawie T-71/03, T-74/03, T-87/03 oraz T-91/03 Tokai Carbon i in. przeciwko Komisji,

niepublikowany w Zbiorze, Zb.Orz. str. II-10*, pkt 59). Z tego względu do spółki dominującej, która kwestionuje przed sądem wspólnotowym decyzję Komisji nakładającą na nią grzywnę za zachowanie jej spółki zależnej, należy obalenie tego domniemania poprzez przedstawienie materiału dowodowego, za którego pomocą można dowieść niezależny charakter jej spółki zależnej (wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawie T-314/01 Avebe przeciwko Komisji, Zb.Orz. str. II-3085, pkt 136; zob. także podobnie wyrok Trybunału z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-286/98 P Stora Kopparbergs Bergslags przeciwko Komisji, Rec. str. I-9925, zwany dalej „wyrokiem w sprawie Stora", pkt 29).

61 W tym względzie należy podkreślić, że wprawdzie Trybunał wskazał w pkt 28 i 29 wyroku w sprawie Stora, pkt 60 powyżej także inne okoliczności poza faktem posiadania 100% kapitału spółki zależnej, takie jak brak zakwestionowania wpływu wywieranego przez spółkę dominującą na politykę handlową jej spółki zależnej i wspólną reprezentację dwóch spółek w trakcie postępowania administracyjnego, jednak wymienione okoliczności zostały wymienione przez Trybunał jedynie w celu przedstawienia całego szeregu okoliczności, na których Sąd oparł swoje rozumowanie i wyprowadził wniosek, że nie było ono jedynie oparte na fakcie posiadania całego kapitału spółki zależnej przez spółkę dominującą. W konsekwencji potwierdzenie przez Trybunał oceny Sądu w tej sprawie nie może prowadzić do zmiany zasady, której jest poświęcony pkt 50 wyroku w sprawie AEG przeciwko Komisji, pkt 60 powyżej.

62 W tych warunkach wystarczy, że Komisja udowodni, że cały kapitał spółki zależnej jest w posiadaniu spółki dominującej w celu wyprowadzenia wniosku, że wywiera ona decydujący wpływ na politykę handlową spółki zależnej. Komisja może następnie uznać spółkę dominującą za solidarnie odpowiedzialną za zapłatę grzywny nałożonej na spółkę zależną, chyba, że ta spółka dominująca wykaże, że spółka zależna nie stosuje zasadniczo wytycznych przez nią udzielanych i zachowuje się na rynku w sposób niezależny.

63 Należy także przeanalizować w ramach niniejszych uwag wstępnych argument zajmujący centralny punkt w pismach skarżących, a mianowicie że domniemany wpływ spółki dominującej z uwagi na posiadanie przez nią całego kapitału spółki zależnej dotyczy jej polityki handlowej sensu stricto (zob. pkt 36 powyżej). Ta

polityka obejmuje, zdaniem skarżących, na przykład strategię dystrybucji i cen. Z tego względu spółka dominująca mogłaby, zgodnie z tym argumentem, obalić domniemanie, dowodząc, że spółka zależna zarządza tymi szczególnymi aspektami swojej polityki handlowej i nie otrzymuje w tym zakresie wytycznych.

64 W tym względzie należy wskazać, że w ramach analizy, czy wiele spółek należących do grupy tworzy jednolitą jednostkę gospodarczą, sąd wspólnotowy zbadał, czy spółka dominująca mogła mieć wpływ na politykę cenową (zob. podobnie wyroki Trybunału z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 48/69 ICI przeciwko Komisji, Rec. str. 619, pkt 137 oraz w sprawie 52/69 Geigy przeciwko Komisji, Rec. str. 787, pkt 45), produkcję i dystrybucję (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 6 marca 1974 r. w sprawach połączonych 6/73 i 7/73 Istituto Chemioterapico Italiano i Commercial Solvents przeciwko Komisji, Rec. str. 223, pkt 37 i 39–41), cele sprzedaży, marżę brutto, koszty sprzedaży, „cash flow", zapasy i marketing (wyrok Sądu z dnia 12 stycznia 1995 r. w sprawie T-102/92 Viho przeciwko Komisji, Rec. str. II-17, pkt 48). Jednak nie można wnioskować na tej podstawie, że pojęcie polityki handlowej spółki zależnej do celów zastosowania art. 81 WE i 82 WE do spółki dominującej obejmuje jedynie te aspekty.

65 Z tego orzecznictwa w związku z rozważaniami zawartymi w pkt 57 i 58 powyżej wynika wręcz przeciwnie, że do spółki dominującej należy poddanie ocenie Sądu wszelkich okoliczności dotyczących powiązań organizacyjnych, gospodarczych i prawnych pomiędzy spółką zależną a nią samą, które jej zdaniem mogą dowodzić, że te spółki nie stanowią jednolitej jednostki gospodarczej. Wynika z tego także, że w trakcie oceny Sąd musi uwzględnić całość okoliczności, które zostały przedstawione przez strony i które to okoliczności mogą różnić się pod względem charakteru i znaczenia w zależności od cech każdego przypadku.

66 W świetle tych rozważań należy zbadać, czy Akzo Nobel i jej spółki zależne, które są adresatami decyzji, stanowią jednolitą jednostkę gospodarczą.

— W przedmiocie istnienia jednolitej jednostki gospodarczej pomiędzy Akzo Nobel i jej spółkami zależnymi będącymi adresatami decyzji

67 W niniejszym przypadku strony nie kwestionują, że Akzo Nobel posiada bezpośrednio lub pośrednio 100% kapitału w swoich spółkach zależnych, będących adresatami decyzji. Zatem na podstawie powyższych rozważań do Akzo Nobel należy udowodnienie, że te spółki niezależnie określają swoją politykę handlową i w ten sposób nie tworzą razem z nią jednolitej jednostki gospodarczej, a zatem jednego przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 WE (zob. pkt 57 powyżej).

68 W tym względzie należy wskazać, że schemat kompetencji przedstawiony przez Akzo Nobel podczas postępowania administracyjnego (zob. pkt 13 powyżej) i przeanalizowany w skrócie w motywie 173 decyzji zawiera w części wstępnej opis podziału kompetencji w grupie Akzo Nobel w ramach procedury decyzyjnej według czternastu tematów.

69 Chodzi tu w szczególności o strategię, plan operacyjny, inwestycje, przejęcia i podziały, plany restrukturyzacji, ogólną politykę działania, finanse, audyt i księgowość, zasoby ludzkie, kwestie prawne, zarządzanie ryzykiem, technologię i ochronę środowiska, informatykę i temat zatytułowany „różne".

70 Należy zaznaczyć, że zgodnie z brzmieniem części wstępnej schematu kompetencji:

„Szczegółowe wytyczne i instrukcje (prawdopodobnie ze względów, które nie zostały wymienione w schemacie kompetencji Akzo Nobel) są zawarte w odrębnych dyrekty-

wach i/lub statutach lub są określane w wyniku porozumienia pomiędzy dyrektorem każdej jednostki lub podjednostki biznesowej i odpowiednim członkiem Board.

Jeśli chodzi o spółki zależne, w których kapitale Akzo Nobel nie posiada bezpośrednio lub pośrednio wszystkich udziałów, wspomniany podział kompetencji musi być stosowany w całości w takim zakresie, w jakim jest to możliwe".

[Detailed authorities and instructions (possibly also for items not mentioned in the Akzo Nobel Authority Schedules) are laid down in separate directives and/or charters or are agreed upon between the BU/SU manager and the responsible Board Member.

As to subsidiaries not wholly owned by Akzo Nobel, either directly or indirectly, this allocation of authorities shall be integrally enforced as much as possible.]

71 Ponadto należy zbadać kilka aspektów schematu kompetencji, a mianowicie strategię, inwestycje, ogólną politykę działania, audyt i księgowość, zasoby ludzkie i kwestie prawne.

72 Jeśli chodzi o strategię, to ze schematu kompetencji wynika, że każda jednostka i podjednostka biznesowa przygotowuje i przedstawia swój plan strategiczny [*poufne*] [1] Akzo Nobel w celu wydania opinii, który to następnie przedstawia go do rewizji [*poufne*] w ramach wytycznych określonych przez radę administracyjną Akzo Nobel, która w ramach [*poufne*] decyduje o najważniejszych działaniach strategicznych.

1 — Dane poufne, które zostały usunięte z tekstu.

73 Sporządzanie planu operacyjnego każdej jednostki biznesowej wymaga konsultacji z [*poufne*] Akzo Nobel, który z kolei poddaje każdą kwestię administracji Akzo Nobel w celu wydania decyzji w ramach wytycznych i celów grupy.

74 Natomiast jeśli chodzi o inwestycje (w tym dzierżawę, leasing, zbycie lub nabycie dóbr niematerialnych), każda jednostka lub podjednostka biznesowa ma uprawnienia decyzyjne, ale w granicach ustalonych uprzednio z [*poufne*] Akzo Nobel. Decyduje on o projektach, których wartość nie przekracza [*poufne*] EUR, natomiast gdy ta wartość mieści się odpowiednio w granicach od 2,5 i 10, 10 i 20 lub przekracza 20 milionów EUR, kompetencje w tym zakresie ma [*poufne*], [*poufne*], lub [*poufne*].

75 W zakresie ogólnej polityki działania [*poufne*] Akzo Nobel przedstawia propozycję dotyczącą danego sektora działalności, a [*poufne*] decyduje w ramach [*poufne*].

76 Należy wskazać, że w dziedzinie audytu i księgowości każda jednostka i podjednostka biznesowa zdaje okresowe sprawozdanie z wyników, podczas gdy [*poufne*] Akzo Nobel, [*poufne*] i [*poufne*] kontroluje okresowo wyniki na poziomie jednostek lub podjednostek i grupy.

77 W odniesieniu do zasobów ludzkich, jednostki i podjednostki biznesowe przedstawiają swoje propozycje dotyczące najważniejszych zmian organizacyjnych [*poufne*] Akzo Nobel do zatwierdzenia pod względem koncepcji organizacji, a ostateczna decyzja należy do [*poufne*] Akzo Nobel. Należy zaznaczyć, że w przypadku niezgodności propozycji z koncepcjami organizacji [*poufne*] Akzo Nobel podejmuje ostateczną decyzję.

78 Jeśli chodzi o kwestie prawne, to należy zaznaczyć, że w przypadku ważnych umów w dziedzinie know-how, patentów, znaków towarowych, współpracy badawczej i sojuszy strategicznych każda jednostka lub podjednostka przedstawia propozycje [*poufne*] Akzo Nobel, który z kolei w zależności od wartości operacji doradza [*poufne*], [*poufne*] lub [*poufne*], do których nich należy podjęcie decyzji. Podział kompetencji wygląda podobnie w przypadku dużych umów w sprawie długoterminowego zaopatrzenia w zależności od okresu ich trwania i zobowiązania finansowego, które za sobą pociągają.

79 Ponadto ze schematu kompetencji wynika, że Akzo Nobel bierze udział za pośrednictwem [*poufne*], [*poufne*], [*poufne*] lub [*poufne*] w procedurze podejmowania decyzji w zakresie wszystkich tematów.

80 Zapytane o to w trakcie rozprawy skarżące odpowiedziały, że schemat kompetencji ilustruje podział kompetencji w grupie Akzo Nobel, lecz nie świadczy o rzeczywistym ich wykonaniu w ramach spornego naruszenia. Jednak należy stwierdzić, że to ostatnie stwierdzenie jest nieskuteczne na tym etapie analizy, która jest poświęcona istnieniu wpływu Akzo Nobel na politykę handlową jej spółek zależnych, a nie kwestii, czy Akzo Nobel rzeczywiście ingerowała w te spółki w związku z naruszeniem (zob. pkt 58 powyżej)

81 Jeśli chodzi o związek organizacyjny pomiędzy spółkami zależnymi grupy Akzo Nobel, będącymi adresatami decyzji, i podjednostką biznesową działającą w dziedzinie metyloaminy i chlorku cholinowego, należy wskazać, tak jak podkreśliły skarżące (zob. pkt 33 powyżej), że Akzo Nobel Chemicals International, Akzo Nobel Chemicals i Akzo Nobel Functional Chemicals są „właścicielami" w szczególności działalności wykonywanej przez wspomnianą podjednostkę. Zważywszy, że decyzja

mogła być skierowana tylko do jednostek posiadających osobowość prawną (zob. pkt 59 powyżej), które w dodatku uczestniczyły bezpośrednio w naruszeniu lub są następcami prawnymi jednostek, które w nim uczestniczyły (zob. pkt 11 powyżej), skarżące nie mogą skutecznie podnosić, że Komisja powinna była odróżnić określanie polityki jednostek lub podjednostek biznesowych grupy od polityki spółek zależnych Akzo Nobel. W każdym razie skarżące zaznaczyły w pkt 16, 17 i 54 repliki, że zasadniczym pytaniem było to, czy mogły obalić domniemanie, że Akzo Nobel wywierała decydujący wpływ albo na daną podjednostkę biznesową, albo na jej spółki zależne, będące adresatami decyzji.

82 W tych warunkach należy stwierdzić w świetle motywu 173 decyzji, że personel, a przede wszystkim administracja Akzo Nobel uczestniczą w znacznej mierze w wielu głównych aspektach strategii omawianych tu spółek zależnych, zastrzegając sobie prawo do podjęcia ostatecznej decyzji co do szeregu kwestii określających ich sposób działania na rynku.

83 Argument, że decyzje dotyczące cen sprzedaży i ich podwyżek są zasadniczo podejmowane przez dyrektorów ds. marketingu i dyrektorów odpowiedzialnych za dany produkt, którzy działają w ramach każdej spółki zależnej, a mianowicie przez dyrektora ds. marketingu chlorku cholinowego (zob. pkt 38 i 41 powyżej), nie może podważyć tego wniosku. Podobnie jest w przypadku argumentów opartych na dwupoziomowej strukturze grupy Akzo Nobel, która ma na celu wyłączenie polityki handlowej sensu stricto spod kontroli Akzo Nobel (zob. pkt 38 powyżej). Jak bowiem wskazano w pkt 58 powyżej, do przypisania spółce dominującej zachowania spółki zależnej stanowiącego naruszenie nie jest wymagany dowód, że spółka dominująca wywiera wpływ na politykę swojej spółki zależnej w konkretnej dziedzinie będącej przedmiotem naruszenia, która dotyczyła w niniejszej sprawie dystrybucji i cen. Natomiast związki organizacyjne, gospodarcze i prawne istniejące pomiędzy spółką dominującą i jej spółką zależną mogą dowodzić o istnieniu wpływu tej pierwszej na strategię drugiej i tym samym uzasadniać uznanie ich za jedną jednostkę gospodarczą.

84 Argument oparty na istnieniu rady administracyjnej w każdej spółce zależnej (zob. pkt 40 powyżej) nie przekonuje. Każda spółka akcyjna ma bowiem radę administracyjną powołaną przez swoich akcjonariuszy, w niniejszym przypadku przez Akzo Nobel. Ponadto skarżące zaznaczyły w tym względzie w pkt 45 repliki, że wiceprezesi grupy (którzy kierują jednostkami biznesowymi) są mianowani przez prezesów oddziałów produktów chemicznych grupy, po zatwierdzeniu ich przez kompetentnego w tym zakresie członka rady administracyjnej Akzo Nobel. Składają oni sprawozdanie prezesowi Akzo Nobel Chemicals, który z kolei składa sprawozdanie kompetentnemu w tym zakresie członkowi rady administracyjnej Akzo Nobel. Ponadto międzynarodowe czasopismo wewnętrzne wydawane przez Akzo Nobel (zob. pkt 39 powyżej) wskazuje, że wiceprezes grupy, który stoi na czele jednostki biznesowej, zapewnia hierarchiczną kontrolę w ramach tej jednostki.

85 Nawet zakładając, że rozumowanie skarżących dotyczące ciężaru dowodu przedstawione w pkt 37 powyżej jest poprawne, to jednak nie udało im się obalić domniemania, że Akzo Nobel, która jest spółką dominującą, posiadającą 100% udziałów w kapitale swoich spółek zależnych, będących adresatami decyzji, wywierała decydujący wpływ na politykę tych spółek. Dlatego należy wyprowadzić wniosek, że Akzo Nobel stanowi wraz z nimi przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE i nie ma potrzeby badać, czy Akzo Nobel wywarła wpływ na zarzucane tu zachowanie. Zarzut pierwszy należy w konsekwencji oddalić.

W przedmiocie zarzutu drugiego opartego na naruszeniu art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003

Argumenty stron

86 Skarżące podnoszą, że nakładając solidarnie grzywnę na Akzo Nobel Functional Chemicals, Komisja przekroczyła górną granicę 10% obrotu, określoną w art. 23

ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003. Ponieważ obrót uzyskany przez Akzo Nobel Functional Chemicals w 2003 r. wynosił 124,5 mln EUR, kwota grzywny (20,99 mln EUR) przekroczyła tę górną granicę.

87 Skarżące uważają, że ponieważ odpowiedzialność została błędnie przypisana Akzo Nobel, nie istnieje jednolita jednostka gospodarcza, w której przypadku uzasadnione byłoby obliczenie górnej granicy 10% na podstawie jej skonsolidowanego obrotu. Ponadto zgodnie z decyzją Akzo Nobel Chemicals, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Nederland bezpośrednio uczestniczyły w naruszeniu, chociaż Komisja nie stwierdziła, że jedna z nich wywierała decydujący wpływ na inną z ich.

88 Komisja twierdzi, że obliczyła górną granicę 10% na podstawie skonsolidowanego obrotu Akzo Nobel. Jej zdaniem pojęcie „przedsiębiorstwo" ma bowiem takie samo znaczenie w rozporządzeniu nr 1/2003 jak w art. 81 WE i 82 WE. Tymczasem Akzo Nobel została uznana za odpowiedzialną, ponieważ tworzyła razem ze swoimi spółkami zależnymi, będącymi adresatami decyzji, przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003. W konsekwencji Komisja nie popełniła błędu przy obliczaniu górnej granicy.

89 Według Komisji nawet przy założeniu, że Komisja niesłusznie przypisała odpowiedzialność solidarną Akzo Nobel, to po pierwsze skarżące nie oparły zarzutu drugiego na takim błędzie. Przedstawienie go w ten sposób po raz pierwszy w replice stanowi w rzeczywistości nowy zarzut, który jest niedopuszczalny na podstawie art. 48 ust. 2 regulaminu Sądu. Po drugie skarżące nie zażądały obniżenia kwoty grzywny w związku z nieograniczonym prawem orzekania przysługującym Sądowi w przypadku, w którym uznałby on, że Komisja nie powinna była kierować decyzji do Akzo Nobel. Po trzecie skarżące nie podniosły, że spółki zależne Akzo Nobel nie tworzą przedsiębiorstwa w rozumieniu rozporządzenia nr 1/2003.

Ocena Sądu

90 Należy wskazać, że okoliczność, w której kilka spółek jest solidarnie zobowiązanych do zapłaty grzywny, ponieważ tworzą przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, nie oznacza, jeśli chodzi o stosowanie górnej granicy przewidzianej w art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, że zobowiązanie każdej z nich nie przekracza 10% uzyskanego przez nią obrotu w ostatnim roku obrotowym. Górna granica 10% w rozumieniu tego przepisu powinna być obliczona na podstawie łącznego obrotu wszystkich spółek tworzących jednolitą jednostkę gospodarczą działającą jako przedsiębiorstwo w rozumieniu art. 81 WE, ponieważ jedynie łączny obrót spółek składowych może stanowić informację o wielkości i sile gospodarczej rozpatrywanego przedsiębiorstwa (ww. w pkt 57 wyrok w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, pkt 528 i 529).

91 W konsekwencji mając na względzie powyższe rozważania, które doprowadziły do oddalenia zarzutu pierwszego, Komisja nie popełniła błędu, uwzględniając skonsolidowany obrót Akzo Nobel jako podstawę do obliczenia wspomnianej górnej granicy. Zarzut drugi należy zatem oddalić bez potrzeby rozpatrywania zarzutu niedopuszczalności podniesionego przez Komisję.

W przedmiocie zarzutu trzeciego opartego na naruszeniu obowiązku uzasadnienia

Argumenty stron

92 Skarżące podnoszą, że rozumowanie przeprowadzone przez Komisję w celu stwierdzenia odpowiedzialności Akzo Nobel opierało się na błędnym uzasadnieniu, ponieważ okoliczności faktyczne przedstawione w tym względzie nie wystarczają i są

nieodpowiednie do wyprowadzenia tego wniosku. Ponadto Komisja nie wyjaśniła, dlaczego obciążyła Akzo Nobel Functional Chemicals grzywną przekraczającą 10% jej obrotu. Wskutek tych wad uzasadnienie decyzji jest niewystarczające, a nawet nieistniejące, co samo w sobie stanowi podstawę do stwierdzenia nieważności decyzji.

93 Komisja kwestionuje zasadność tych argumentów. Decyzja zawiera bowiem jasne uzasadnienie odpowiedzialności Akzo Nobel zawarte w motywach 172–175. Jeśli chodzi natomiast o grzywnę w stosunku do Akzo Nobel Functional Chemicals, to Komisja jest zdania, że nie była zobowiązana do uzasadnienia swoich obliczeń, zważywszy że górna granica 10% nie została przekroczona. W każdym razie decyzja dostarczyła skarżącym wszystkich informacji niezbędnych do wniesienia skargi i przedstawienia ich argumentów. W konsekwencji zarzut trzeci należy, zdaniem Komisji, również w całości oddalić.

Ocena Sądu

94 Jeśli chodzi o uzasadnienie odpowiedzialności Akzo Nobel, należy przypomnieć, że obowiązek uzasadnienia stanowi istotny wymóg formalny, który należy odróżnić od kwestii zasadności uzasadnienia, która odnosi się do materialnej legalności spornego aktu (zob. wyrok Trybunału z dnia 22 marca 2001 r. w sprawie C-17/99 Francja przeciwko Komisji, Rec. str. I-2481, pkt 35 i przywołane tam orzecznictwo).

95 W niniejszym przypadku należy stwierdzić, że część niniejszego zarzutu dotycząca odpowiedzialności Akzo Nobel dotyczy zasadności uzasadnienia decyzji, która została zbadana w ramach zarzutu pierwszego (zob. pkt 67–85 powyżej). Ponadto, ponieważ ta część niniejszego zarzutu nie wskazuje ani nie stanowi wsparcia dla naruszenia istotnych wymogów formalnych, jest ona pozbawiona wszelkiej podstawy faktycznej.

96 Oprócz tego niniejszy zarzut należy oddalić w zakresie, w jakim dotyczy on obrotu Akzo Nobel Functional Chemicals, ponieważ ze względu na nieprzekroczenie górnej granicy obrotu, który zgodnie z prawem mógł być uwzględniony (zob. pkt 90 i 91 powyżej), Komisja nie miała obowiązku uzasadnienia kwoty grzywny szczególnie w stosunku do tej spółki. Zarzut trzeci należy zatem oddalić.

97 Z powyższych rozważań wynika, że skargę należy oddalić w całości.

W przedmiocie kosztów

98 Zgodnie z art. 87 § 2 regulaminu kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ skarżące przegrały sprawę, należy — zgodnie z żądaniem Komisji — obciążyć je kosztami postępowania.

Z powyższych względów

SĄD (druga izba)

orzeka, co następuje:

1) Skarga zostaje oddalona.

2) **Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV i Akzo Nobel Functional Chemicals BV zostają obciążone kosztami postępowania.**

Meij Forwood Papasavvas

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 12 grudnia 2007 r.

Sekretarz

E. Coulon

Pełniący obowiązki prezesa

A.W.H. Meij

Spis treści

Okoliczności poprzedzające powstanie sporu i zaskarżona decyzja ..... II - 5055

Postępowanie i żądania stron ..... II - 5061

Co do prawa ..... II - 5063

1. W przedmiocie dopuszczalności skargi w przypadku Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International i Akzo Nobel Chemicals ..... II - 5063

Argumenty stron ..... II - 5063

Ocena Sądu ..... II - 5064

2. Co do istoty ..... II - 5065

W przedmiocie pierwszego zarzutu opartego na błędnym przypisaniu odpowiedzialności solidarnej Akzo Nobel ..... II - 5065

Argumenty stron ..... II - 5065

Ocena Sądu ..... II - 5073

— Uwagi wstępne w przedmiocie przypisania spółce dominującej zachowania spółki zależnej stanowiącego naruszenie ..... II - 5073

— W przedmiocie istnienia jednolitej jednostki gospodarczej pomiędzy Akzo Nobel i jej spółkami zależnymi będącymi adresatami decyzji ..... II - 5077

W przedmiocie zarzutu drugiego opartego na naruszeniu art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003 ..... II - 5082

Argumenty stron ..... II - 5082

Ocena Sądu ..... II - 5084

W przedmiocie zarzutu trzeciego opartego na naruszeniu obowiązku uzasadnienia ..... II - 5084

Argumenty stron ..... II - 5084

Ocena Sądu ..... II - 5085

W przedmiocie kosztów ..... II - 5086